

Výzkumná zpráva Kongresu

Americko-čínské vztahy

JIŘÍ RAJTR

Vztahy Spojených států amerických a Číny mají poměrně dlouhou a dynamickou historii. Současné nejen světové dění, ale i dění v pacifické oblasti jasně ukazuje, že se píší nové kapitoly v tomto rozsáhlém příběhu. V následujících částech budou nastíněny některé zásadní otázky, které určují směřování vztahů těchto dvou zemí.

1. Krátký historický exkurz

Diplomatické vztahy mezi oběma zeměmi byly oficiálně navázány v roce 1844, ačkoliv je zjevné, že tyto státy byly v kontaktu již dříve. V průběhu historie se vzájemné vztahy výrazně měnily.

V době, kdy začala druhá světová válka v Pacifiku, byla Čína již po 4 roky ve válce s Japonskem. Spojené státy zahrnuly Čínu do programu Lend-Lease, stejně jako jiné spojence. Po japonské kapitulaci Čína obnovila své hranice do předválečné podoby a získala místo stálého člena Rady bezpečnosti v nově vzniklé Organizaci spojených národů. Čína však nebyla v tento moment nijak stabilní zemí. Druhá čínsko-japonská válka a na ní plynule navazující druhá světová válka představovaly *de facto* intermezzo ve válce občanské. Tu mezi sebou vedla vláda a Komunistická strana Číny. Její výsledek, porážka vládních sil a nástupu Komunistické strany v čele s Mao Ce Tungem v roce 1949 se stal důležitým mezníkem pro americko-čínské vztahy. Vládním silám se podařilo částečně uprchnout na Taiwan a zde pokračovat ve vládě. Americká vláda tak dále uznává vládu na Taiwanu jako legitimní, na rozdíl od té sídlící v Pekingu. Občanská válka by nejspíš nadále pokračovala, avšak události začátku 60. let v podobě Korejské války přispěly k zastavení konfliktu v hranicích, jaké jsou patrné dosud.

Čínská lidová republika a Spojené státy americké jsou dlouhodobě významní hráči nejen v rámci pacifického regionu. Je to však právě zde, kde se tito aktéři střetávají. Bylo však dlouhodobě neudržitelné, aby Spojené státy přehlížely jadernou mocnost. I proto po přijetí rezoluce Valného shromáždění OSN č. 2758 a uznání Čínské lidové republiky jednak jako člena OSN, tak i stálého člena Rady bezpečnosti OSN, začaly Spojené státy upravovat svou zahraniční politiku ve vztahu k pevninské Číně.¹ Tyto kroky měly za výsledek, že v roce 1979 navázaly obě země diplomatické styky.

¹ Zdeněk Veselý, Dějiny mezinárodních vztahů

2. Ekonomický exkurz

Ačkoliv jsou Spojené státy stále největší světovou ekonomikou dle HDP, čínský ekonomický růst zdárně zmenšuje rozdíl mezi těmito státy a dá se očekávat, že v dohledné budoucnosti se největší ekonomikou světa stane.² Světová banka ji momentálně řadí mezi tzv. *Upper-middle-income countries*. Čínská ekonomika, která je postavena na velmi intenzivním využívání přírodních zdrojů a levné pracovní síle, začíná narážet na limity těchto faktorů. Avšak i tak se daří udržovat vysoké tempo ekonomického růstu, v průměru 10 % HDP. Ukázkou toho může být i skutečnost, že ekonomický pokles v roce 2020, související s pandemií Covid-19, se podařilo překonat již v polovině roku 2021.³

Je tak pochopitelné, že ekonomická rovina vzájemných vztahů je klíčová pro formování zahraniční politiky těchto států. Ačkoliv v poslední dekádě 20. století nebyl vzájemný obchod nijak markantní, na počátku nového tisíciletí došlo k rozvolňování obchodních restrikcí ze strany Spojených států a tím pádem nárůstu objemu obchodu mezi těmito státy. V roce 2019 tak byla Čína třetí největší obchodní partner a největší importér do Spojených států. Jejich vzájemný obrat dosáhl 558,1 miliard amerických dolarů.⁴ Amerika má však poměrně značný deficit vývozu proti Číně, který činí celkem 535 miliard amerických dolarů.⁵

Administrativa prezidenta Trumpa učinila následně mnoho poměrně razantních kroků. Týkalo se převážně o kroky ve spojení s údajnou průmyslovou špionáží. Dalším důvodem tzv. obchodních válek byl nátlak na Čínu, aby reformovala svůj trh, který jinak velmi výrazně chrání a podporuje vnitrostátní společnosti. Jednalo se primárně o zavedení vysokých cel na dovážené čínské produkty, speciálně pak na produkty týkající se telekomunikací a elektroniky.⁶

V roce 2020 byla mezi Čínou a Spojenými státy uzavřena obchodní dohoda, která stanovila rámce, kterých má být v budoucnosti dosaženo. Příkladem Čína souhlasila, že během let 2021 a 2022 nakoupí produkty a služby alespoň za 200 miliard

² <https://www.businessinsider.in/top-10-largest-economies-in-the-world/articleshow/70547252.cms>

³ <https://www.worldbank.org/en/country/china/overview#1>

⁴ <https://ustr.gov/countries-regions/china-mongolia-taiwan/peoples-republic-china>

⁵ <https://www.epi.org/blog/u-s-trade-deficit-hits-record-high-in-2020-biden-administration-must-prioritize-rebuilding-domestic-manufacturing/>

⁶ <https://www.bbc.com/news/business-48196495>

amerických dolarů. Spojené státy naopak měly snížit dovozní cla.⁷ Tím měly být ukončeny ony obchodní války, ale i vzhledem k tomu, že se nedaří naplnit cíle stanovené v této obchodní dohodě, je zřejmé, že obchodní vztahy těchto států jsou stále napjaté.⁸

⁷ <https://www.reuters.com/article/us-usa-trade-china-details-factbox-idUSKBN1ZE2IF>

⁸ <https://www.cato.org/blog/us-china-phase-one-deal-phase-two-or-time-phase-it-out>

3. Bezpečnostní exkurz

Jednou z nejvýraznějších kapitol čínsko-amerických vztahů je mezinárodní bezpečnost. Oba státy mají významné mocenské postavení v pacifickém regionu, což vede ke střetům v jejich zájmech. Tato otázka se netýká pouze problematiky Taiwanu, jehož postavení dlouhodobě komplikovalo (a komplikuje) vztahy obou mocností, ale i např. Jihočínského moře, čínské politiky vůči zbraním hromadného ničení nebo teritorií ve střední Asii. Situaci nepomohla ani aféra firmy Huawei v roce 2018, na jejímž základě byla tato společnost spolu s jejími partnery vyloučena z poskytování telekomunikačních služeb na federální úrovni. Hlavní obavou bylo sledování dat, které by procházely skrze tuto síť ze strany Huawei, který sice proklamuje nezávislost od čínské vlády, avšak má v rámci své korporátní struktury začleněné stranické oddělení Komunistické strany Číny.⁹

3.1 Taiwan

Pevninská Čína si od okamžiku ukončení občanské války a vítězství komunistické strany nárokuje Taiwan jako svou provincii. Na Taiwan se však uchýlili stoupenci Čankajška, kteří zde dále pokračovali ve správě a vládě. Až do roku 1978 považovali Spojené státy Taiwan za legitimní vládu Číny. V tomto roce však došlo ke změně, mimo jiné i z důvodu Sovětských akcí v Afghánistánu. Tím byla ukončena Taiwansko-americká obranná dohoda a oficiální diplomatické styky. Rok později však prošel Kongresem tzv. Taiwan Relations Act, na jehož základě existují *de facto* diplomatické styky mezi Taiwanem a Spojenými státy. Na Taiwan Relations Act se mimo jiné odkázal i prezident Biden během tiskové konference, kde ujišťoval, že spojené státy budou stát při svých partnerech v indo-pacifickém regionu. Je tedy zřejmé, že Spojené státy chápou Taiwan jako jednoho z důležitých partnerů, ačkoliv otevřené uznání „druhé Číny“ a navázání oficiálních diplomatických styků by bylo absolutně bezprecedentní, i z toho důvodu, že stejně jako pevninská Čína si nárokuje Taiwan, tak Taiwan si nárokuje celé území Číny. Ta se dlouhodobě snaží o získání zpět své „zatoulané provincie“. V posledních letech mimo jiné posílila činnost svých vojenských jednotek, a to jak v Taiwanském průlivu, tak ve vzdušném prostoru nad tímto ostrovem.

⁹ <https://www.forbes.com/sites/kateoflahertyuk/2019/02/26/huawei-security-scandal-everything-you-need-to-know/?sh=1acff973a55>

3.2. Jihočínské moře

Otázka Jihočínského moře je zásadní jak pro vztahy Číny a Spojených států, tak pro téměř celý region, neboť se jedná o rozsáhlé území, přes které proudí mezi 20–33 % světového obchodu.¹⁰ Čína si nárokuje podle Linie devíti čar (Nine-dash line) jako součást svých vod. Tyto nároky dále podporuje výstavbou umělých ostrovů v této oblasti, na nichž jsou umísťovány vojenská zařízení. Dochází tak k omezování teritoriálních práv dalších států v oblasti jako např. Filipínám či Vietnamu.¹¹ Tento spor dospěl v roce 2016 k mezinárodní arbitráži, které se domáhaly právě Filipíny. Ta konstatovala, že čínské nároky nejsou podloženy mezinárodním právem a jsou v rozporu s Úmluvou o mořském právu. Čína se však výsledky zmíněné arbitráže nikdy neřídila a Jihočínské moře si nárokuje dál.¹²

Spojené státy v této otázce reagují pravidelnými plavbami a přelety v rámci tzv. FONOP's (Freedom of Navigation Operations). Ty mají jasně demonstrovat vůli požívat práva volného proplutí Jihočínským mořem v tom rozsahu, jak jej specifikuje Úmluva o mořském právu.¹³

¹⁰ <https://www.aspistrategist.org.au/southeast-asia-will-take-a-major-economic-hit-if-shipping-is-blocked-in-the-south-china-sea/>

¹¹ <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-53397673>

¹² Zdroj

¹³ Ačkoliv USA nejsou stranou Úmluvy o mořském právu, její text týkající se přímořských vod považují za závazný jakožto mezinárodněprávní obyčej.

Obrázek 1 Mapa Jihočínského moře¹⁴

3.3 Zbraně hromadného ničení

Problematika čínských zbraní hromadného ničení vešla do povědomí širší veřejnosti za dobu úřadování prezidenta Trumpa. Ten se snažil o to, aby do nové dohody o snižování jaderných arzenálů Spojených států a Ruské federace zapojila právě i Čína. Tato snaha však nepadla na úrodnou půdu. Velmi komplikovanou otázkou v minulosti, a do určité míry i v současné době přetrvávající, je ta týkající se exportu raket s dosahem přes 500 km a tzv. materiálu dvojího užití do států, jako je Pákistán nebo Severní Korea.

¹⁴ https://commons.wikimedia.org/wiki/File:South_China_Sea_vector.svg

3.4 Kyberbezpečnost

Kyberbezpečnost je fenoménem skloňovaným na většině bezpečnostních konferencích a jednáních jako nová forma vedení boje. Není tedy překvapivé, že Čína a Spojené státy tuto oblast nepřehlížejí. Významným milníkem v této oblasti bylo podepsání Americko-čínské kybernetické dohody v roce 2015. V následujícím roce opravdu došlo ke snížení počtů případů kybernetické špionáže ze strany Číny.¹⁵ Tento trend se však neudržel dlouhodobě a již za 3 roky obvinily Spojené státy Čínu z porušování této dohody.¹⁶ Pro Spojené státy je otázka kybernetické bezpečnosti významná, vzhledem ke stále čerstvým zkušenostem s útoky na citlivou infrastrukturu¹⁷, či se snahami vnějších aktérů manipulovat volbami. Tyto rizika byla zachycena ve zprávě National Intelligence Council, která popisuje mimo jiné snahy jednotlivých aktérů (Rusko, Čína) zasáhnout do výsledku voleb. Na stranu druhou, tato zpráva konstatuje, že krom vlivových kampaní se nikomu z nich nepodařilo do volebního procesu zasáhnout, nebo se o to nepokusil.¹⁸

Spojené státy společně s dalšími spojenci v letošním roce označili Čínu jako zdrojovou zemi, z níž vychází množství hackerských útoků směrem ke Spojeným státům.¹⁹ Prezident Biden taktéž objasnil, že čínské útoky se liší od těch ruských tím, že čínská vláda primárně kryje a poskytuje prostředky pro ty, kteří provádějí tyto útoky spíše, než aby sama tyto útoky přímo prováděla. Ve stejné době, kdy bylo toto prohlášení vydáno, byly mimo jiné obviněni čtyři čínští občané z hackerských útoků na významné firmy a bezpečnostní cíle.²⁰

¹⁵ <https://www.rand.org/blog/2016/08/the-us-china-cyber-agreement-a-good-first-step.html>

¹⁶ <https://www.reuters.com/article/us-usa-china-cyber-idUSKCN1NE02E>

¹⁷ <https://www.bbc.com/news/business-57112371>

¹⁸ <https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/assessments/ICA-declass-16MAR21.pdf>

¹⁹ <https://www.reuters.com/technology/us-allies-accuse-china-global-cyber-hacking-campaign-2021-07-19/>

²⁰ <https://www.reuters.com/technology/four-chinese-nationals-charged-global-hacking-campaign-us-justice-department-2021-07-19/>

4. Lidskoprávní otázka

O Číně nelze říct, že by byla „premiátem“ v otázce dodržování lidských práv. Tato otázka se zdá urgentnější, a to nejen díky nové administrativě, ale i vzhledem k dlouhodobému trendu, který reprezentuje prezident Si–Ťin Pching. Problém se týká především, detenčních táborů pro Ujgury, svobody slova a v neposlední řadě autonomie Hong Kongu. Lidskoprávní problémy taktéž rezonovaly v kontextu pandemie covid–19, kdy Čína striktně monitorovala a omezovala zprávy o probíhající pandemii. Snahy vlády v Pekingu jasně demonstrovaly neochotu potvrdit závažnost situace a snažila se podporovat konspirační teorie o původu této nemoci.²¹

4.1 Ujgurové

Přibližně od roku 2016 začala čínská vláda stavět a následně provozovat v provincii Xinjiang tzv. reedukační tábory. Tyto tábory jsou určeny pro místní dominantně muslimskou ujgurskou menšinu. Ta má etnicky a kulturně blíže k národům střední Asie než ke zbytku čínské populace. V těchto táborech zadržované osoby podstupují nelidské zacházení, jako jsou nucené sterilizace žen, mučení nebo sexuální násilí. Tábory jsou taktéž využívány jako zásobárna osob k nucené práci na bavlníkových plantážích. Xinjiang je regionem se světově významnou produkcí bavlny. Spojené státy spolu s dalšími západními státy otevřeně označují činnost praxí v těchto táborech za snahu vymýtit ujgurskou menšinu.²² To je podpořeno i dalšími kroky jako je omezení manželství v rámci této menšiny, a to právě za účelem zpřetrhání a likvidace tradic této menšiny. Čína tato nařčení odmítá jako smyšlené. Existenci táborů vysvětluje jakožto nutné opatření proti teroristickým útokům ze strany Ujgurů za účelem dosažení samostatného státu. Spojené státy v kontextu situace v Xinjangu uvalila sankce na čelní představitele tohoto regionu. Primárně šlo o zmrazení účtů těchto osob a zákazů cest do Spojených států. Ministr zahraničí Antony Blinken označil toto dění za akt genocidy a zločinů proti lidskosti.²³

²¹ <https://apnews.com/article/pandemics-beijing-only-on-ap-epidemics-media-122b73e134b780919cc1808f3f6f16e8>

²² <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-22278037>

²³ <https://www.bbc.com/news/world-europe-56487162>

4.2. Hong Kong

Bývalé teritorium Velké Británie bylo předáno Číně v roce 1984. Čína se následně zavázala, že bude respektovat jeho autonomii, jak je specifikováno ve společné Čínsko – Britské deklaraci.²⁴ Postupem času však centrální vláda v Pekingu začala provádět kroky za účelem větší centralizace moci i nad tímto svým územím. Významným krokem bylo v roce 2019 navržení extradičního zákona, na jehož základě by mohli být vydávány stíhané osoby i do zemí, s nimiž nemá Hong Kong dohodu o vydávání, tedy i do zbytku Číny.²⁵ V důsledku toho by se osoby zadržené v Hong Kongu mohly dostat do jurisdikce zbytku Číny, což by oslabilo autonomii Hong Kongu. Tyto obavy se následně přetavily v rozsáhlé protesty trvající několik měsíců. Policejní složky proti nim následně zakročily značnou silou, což bylo taktéž kritizováno ze strany mezinárodního společenství. Ačkoliv protesty přilákaly rozsáhlou mezinárodní publicitu, extradiční zákon byl přijat.

V důsledku dění v Hong Kongu došlo 14. července 2020 k přijetí zákona *Hong Kong Autonomy Act*. Ten nahradil předchozí zákonnou úpravu vztahů mezi Spojenými státy a Hong Kongem a uvalil sankce na představitele jak Hong Kongu, tak pevninské Číny, kteří se podíleli na omezení autonomie této provincie.²⁶ Vedle *Hong Kong Autonomy Act* tehdejší prezident Trump odebral prezidentským dekretem Hong Kongu jeho speciální status pro obchodování se Spojenými státy.²⁷

²⁴ Zdeněk Veselý, Dějiny mezinárodních vztahů

²⁵ <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-47810723>

²⁶ <https://home.treasury.gov/policy-issues/financial-sanctions/faqs/topic/5571>

²⁷ <https://www.state.gov/u-s-relations-with-hong-kong/>